

Pårørendestøtte

Sommeren 2017 ble det vedtatt nye regler om pårørendestøtte i helse- og omsorgstjenesteloven. De nye reglene gjelder fra 1. oktober 2017. Helse- og omsorgstjenesteloven § 3-6 pålegger kommunen ansvar for å gi nødvendig og forsvarlig pårørendestøtte til personer som har særlig tyngende omsorgsarbeid. Pårørendestøttetiltakene skal bidra til at det gis best mulig omsorg og gjøre det mulig for private omsorgsytere å fortsette omsorgsarbeidet.

Rett til forsvarlig tjenestetilbud for både den som har hjelpebehovet og omsorgsyter

Pårørendestøtte kan gis i form av blant annet opplæring og veiledning, avlastningstiltak og omsorgsstønad. En omsorgsyter med særlig tyngende omsorgsarbeid har ikke en ubetinget rett til pårørendestøtte, siden tiltakene som er rettet mot omsorgsyteren må ses i sammenheng med nødvendige helse- og omsorgstjenester som kommunen gir direkte til den som har hjelpebehovet. Dette er hovedsakelig tjenester som er regulert i helse- og omsorgstjenesteloven § 3-2 første ledd nr. 6, bl.a. personlig assistanse til dagliglivets gjøremål og helsetjenester i hjemmet eller i institusjon.

Både den som har hjelpebehovet og den private omsorgsyteren skal få et forsvarlig tjenestetilbud fra kommunen, men de private partene kan ikke kreve å få bestemte tjenestetyper. Det er mange måter å utforme et forsvarlig helse- og omsorgstjenestetilbud på, og det er kommunen, som etter å ha gjennomført en bred, skjønnsmessig, individuell helhetsvurdering, tar avgjørelser om dette. Både den som har hjelpebehovet og omsorgsyteren har rett til å få uttale seg om sammensetningen av tjenestetilbudet, og kommunen skal i sin vurdering legge vekt på hva de private partene mener. Det er viktig at kommunen sikrer at tjenestetilbudet er fleksibelt over tid, slik at det kan endres når hjelpebehovene og omsorgsyterens arbeidsbyrde endrer seg.

Vilkår for pårørendestøtte

Et av vilkårene for å få pårørendestøtte, er at den private omsorgsyteren utfører omsorgsarbeid som kommunen ville hatt plikt til å utføre dersom omsorgsyteren ikke hadde gjort det. Dette betyr at den som har hjelpebehovet må fylle vilkåret i pasient- og brukerrettighetsloven § 2-1 a annet ledd, dvs. at det er nødvendig med helse- og omsorgstjenester.

I tillegg er det et vilkår at det nødvendige omsorgsarbeidet er særlig tyngende. Helt kortvarig omsorgsarbeid og omsorgsarbeid som er ubetydelig i omfang regnes ikke som særlig tyngende, selv om det er nødvendig. Når det gjelder barn, så må det tas hensyn til at foreldrene har lovpålagt omsorgsplikt etter barnelova. Omsorgsarbeid som er vanlig for barn på samme alder regnes ikke som særlig tyngende. Det er omsorgsarbeid som klart overstiger det som er vanlig, eller som går ut over det man med rimelighet kan forvente at foreldrene skal kunne ivareta, som regnes som særlig tyngende.

Det tredje vilkåret er at både den som har hjelpebehovet og omsorgsyteren ønsker at den pårørende skal fortsette med omsorgsarbeidet. Ingen kan tvinges verken til å motta eller å yte omsorg for andre privatpersoner, selv ikke ektefeller og samboere. Her gjelder det imidlertid et stort unntak for barnefamilier, der foreldrene til mindreårige barn, som nevnt, har omsorgsplikt. Imidlertid skal det tas visse hensyn også i slike saker, f.eks. er det naturlig at ungdom gis mulighet for privatliv og at foreldrene derfor ikke alltid er de rette til å utføre alle omsorgsoppgaver.

Typer av pårørendestøttetiltak

Opplæring og veiledning skal sikre at den private omsorgsyteren får den kompetansen og kunnskapen som trengs for å kunne utføre omsorgsoppgavene på en måte som er forsvarlig både for den som har hjelpebehovet og for å kunne ivareta sin egen helse- og livssituasjon.

Avlastningstiltak skal gjøre det mulig for omsorgsyteren å få hvilt ut og få tilstrekkelig fri fra omsorgsarbeidet. Avlastningstiltak innebærer at kommunen i en kortere eller lengre periode selv yter de helse- og omsorgstjenestene som den som har hjelpebehovet har rett til, men som den private omsorgsyteren vanligvis gir. I mange tilfeller gis avlastning som kortvarige opphold i institusjon eller hjemme hos avlastere

som er ansatt i kommunen, men tjenestene kan også gis i hjemmet til den som har hjelpebehovet eller på annen måte som er forsvarlig for begge de private partene. Omsorgsstønad er ment å gi en økonomisk anerkjennelse for det omsorgsarbeidet den private omsorgsyteren gjør, og kan gis i kombinasjon med eller i stedet for andre helse- og omsorgstjenester. Det kan etter den alminnelige ulovfestede vilkårlæren stilles saklige vilkår som ikke er for tyngende for omsorgsyteren, f.eks. om at omsorgsyteren plikter å gi beskjed ved varig eller midlertidig, helt eller delvis opphør av omsorgsarbeidet, flytting og ferier m.m. som har betydning for om vilkårene for å motta stønaden fortsatt er oppfylt.

Særlig om omsorgsstønad

Det skal fastsettes et stønadsbeløp som påskjønnelse for det særlig tyngende og nødvendige omsorgsarbeidet, og det er mange måter å beregne dette på. Det mest vanlige er å ta utgangspunkt i en timelønn tilsvarende tariff og et antall timer som gjenspeiler hvor tyngende omsorgsarbeidet er. Noe omsorgsarbeid vil være så tyngende at stønad beregnes time for time, typisk gjelder dette arbeid som innebærer konkrete omsorgsoppgaver. Oppgaver knyttet til tilstedeværelse og tilsyn beregnes imidlertid til en så stor andel av hver time som kommunen anser som rimelig.

Omsorgsstønad er skattbar inntekt etter skatteloven. Det er av praktiske årsaker slik at utbetaling av omsorgsstønad skjer via kommunens lønssystem. Det er likevel ikke et vanlig arbeidstakerforhold som etableres i omsorgsstønadssaker.

Omsorgsstønaden gir etter fast praksis ikke arbeidstakerrettigheter som rett til feriepenger, yrkesskadeforsikring eller tjenestepensjon. Det at omsorgsyteren ikke er arbeidstaker medfører også at det er NAVs regler om frilansere som gjelder, og frilansere har svakere rettigheter i forhold til trygdeordninger som bl.a. sykepenger, enn det arbeidstakere har. Omsorgsstønad gir imidlertid grunnlag for opptjening av pensjonspoeng. Det er viktig at det ved omsorgsstønad til flere omsorgsytere (vanligvis er det snakk om to foreldre til et barn med hjelpebehov) avklares hvor stor andel av omsorgsarbeidet hver av dem tar ansvar for, og at omsorgsstønaden fordeles ut fra reell fordeling av arbeidsbyrden, slik at kommunens innberetning til Skatteetaten og NAV blir korrekt.

Omsorgsstønad gis til samme formål som hjelpestønad fra NAV, som gis til den som har hjelpebehovet for at vedkommende skal kunne betale for private omsorgstjenester. Kommunen har i saker der det er aktuelt med omsorgsstønad anledning til å kreve at det søkes om hjelpestønad og at det dokumenteres at det er søkt før omsorgsstønadssaken behandles. Kommunen vil i omsorgsstønadssaken foreta en foreløpig vurdering av om vilkårene for å gi hjelpestønad er oppfylt, og hvor stor den i så fall må påregnes å bli. Omsorgsstønaden blir deretter avkortet på bakgrunn av en forutsetning om resultatet av behandlingen av hjelpestønadssaken. Så snart vedtaket fra NAV foreligger, vil kommunens vedtak om avkortning av omsorgsstønad bli korrigert, dersom det viser seg at kommunen tok feil i sin foreløpige vurdering. I forbindelse med avkortningen tas det hensyn til at omsorgsstønaden er skattepliktig og hjelpestønaden skattefri.

Det kan også være aktuelt å samordne omsorgsstønad med pleie- og opplæringspenger fra NAV. Omsorgsstønad kan gis i tillegg til pleie- og opplæringspenger dersom det utføres særlig tyngende nødvendig omsorgsarbeid i tillegg til det omsorgsarbeidet som pleie- og opplæringspengene kompenserer for.